

УДК 37.035.6 (477)
ББК 68. 49 (2) 3

В.В. Райко, В.І. Мірошніченко
м. Хмельницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СИМВОЛІКИ У СИСТЕМІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У Національній доктрині розвитку освіти чітко окреслений національний характер освіти та зазначається, що національне виховання спрямовується на залучення громадян до глибинних шарів національної культури й духовності, формування у дітей і молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури.

Як зазначає В. Кремень, «в умовах глобалізації громадянська єдність, національне згуртування, а також патріотичне виховання молоді не тільки не втрачає актуальність, а навпаки – є справді стратегічним за своїм значенням завданням. Патріотичне виховання важливе не тільки з огляду на формування почуттів належності до нації, держави, а й має суто прикладний характер, бо веде до національного згуртування, а також до більш ефективного відстоювання національних інтересів у взаємовідносинах з іншими державами...» [1, с. 161–167].

Різноманітним аспектам проблеми патріотичного виховання присвятили свої дослідження багато вітчизняних і зарубіжних науковців, як теоретиків, так і практиків. Наукові праці М. Боришевського, М. Ярмаченка, П. Онищука, О.Гевко, О. Абрамчук, О. Кириченка присвячені патріотичному вихованню молоді в умовах розбудови української державності. В. Кіндрат, О. Коркішко, Т. Гавлітіна, Р. Петронговський, В. Коваль розглядають особливості патріотичного виховання учнів і підлітків. І. Бех, М. Томчук, В. Шевченко, О. Боровик висвітлюють психологічний аспект проблеми. Патріотичне виховання військових кадрів стало предметом наукових розробок таких учених, як Ю. Красильника, Д. Сидорука, В. Ягупова, В. Дзюби. Але попри ці праці низка аспектів проблеми патріотичного виховання військовослужбовців залишається недослідженою. Недостатньо уваги приділено питанням, пов'язаним із використанням військової символіки у патріотичному вихованні майбутніх офіцерів-прикордонників. Водночас військові символи є одним із ефективних засобів патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (НАДПСУ).

Мета статті полягає у вивченні й узагальненні теоретичних надбань і практичного досвіду використання військової символіки у патріотичному вихованні курсантів-прикордонників.

Символ – це умовне позначення поняття, явища, ідеї [2, с. 797]. Символ – це знак, пізнавальна ознака, що має чітко обґрунтоване значення для певної групи людей, об'єднаних спільними ідеями та переконаннями, єдиною метою. За своїм походженням вона є свідомо встановленою і за способом відтворення може бути: звуковою (спеціальні команди, сигнали); графічною (карти, таблиці); світловою (маяки, стартові сигнали); предметною (медалі, ордени, погони, кокарди); жестикуляційною (різноманітні вправи зі зброєю, військове вітання); руховою (оркестри, шиккування). Військова символіка має нерозривний зв'язок із державною символікою. Вивчення цих явищ, їх сучасного стану в Україні сприяє формуванню у курсантів патріотичної свідомості, відданості Батьківщині.

Незалежно від того, чи існувала в Україні власна державність, українські військові формування існували завжди. Ратники і дружинники Київської Русі закладали підвалини вітчизняного лицарства у кращому розумінні цього слова. Перші відомості про появу в ійськових символів за часів Київської Русі можна знайти у Кенігсберзькому літописі, у

«Житті Бориса та Гліба». Військовий прапор мав назву «стяг» або «хоругва». Скарбницею військової символіки є історія українського козацтва. За часів козащини відзнаки козацького війська мали назву «клейнодів». Такими клейнодами були: гетьманська булава і бунчук, печатка, корогви (прапори), бубни і сурми. Ці ознаки своєї влади запорізьке військо дуже шанувало й оберігало.

Специфікою військової символіки є те, що, окрім суто військових символів, вона включає в себе державну та національну символіку. І не як другорядну, а як найголовнішу, що зумовлюється її місцем у житті суспільства, народу, нації. Саме державний характер армії зумовлює використання символів держави у військовій символіці. У статті 20 Конституції України визначено: «Державними символами України є Державний прапор України, Державний герб України і Державний гімн України». Державні символи – своєрідний паспорт, візитна картка нашої держави, офіційне представництво у світі та дієздатність і захищеність кожного жителя України.

Державні символи роз'яснюють сутність української державності та сприяють вихованню почуття патріотизму, формуванню належності до рідної землі, народу, до своєї Батьківщини. Прапор держави є одним із найважливіших символів, офіційним знаком держави, що символізує її суверенітет. Поєднання жовтого та блакитного кольорів сягає глибин української історії. Ще в язичницьку добу слов'яни поклонялися богу Сонця – Хоросу, якого зображували у вигляді золотого кола на синьому полі.

На думку психологів, синій колір – це чуйність, товариськість, повага до людей, багате духовне життя; жовтий колір приносить людині радість, оптимізм, прагнення до знань. Завдяки цим відчуттям і цінностям синій та жовтий кольори посіли чільне місце в релігійній свідомості слов'ян. Після запровадження християнства на Русі ця традиція залишилася незмінною – золоті купола церков сяяли на тлі блакитного неба, а з середини церковні стіни були розкішно вбрані в золото та блакить. Державним гербом України затверджено тризуб. Тризуб є одним із найдавніших знаків нашої землі, про що можна судити з наскельних малюнків, гончарних виробів, монет і прикрас. За Київської Русі тризуб стає великокнязівським знаком. Його карбували на срібних монетах Володимира Великого та інших князів. З початком феодальної роздрібненості цей знак поступово було витіснено з життя держави. Повернувся він 1918 року з проголошенням самостійної Української держави. До головних символів будь-якої держави належить національний гімн – урочиста, неодмінно патріотична пісня, що є символом єдності народу. Державний гімн України – національний гімн «Ще не вмерла України» на музику М. Вербицького. Слова до нього були написані ще 1812 року відомим українським поетом П. Чубинським. Витримавши довгі роки переслідувань, замовчання та визвольних змагань, пісня Чубинського-Вербицького стала єдиним гімном для всього народу соборної Української держави.

Отже, Державний прапор України, Державний герб України, Державний гімн України – це символи, які віддзеркалюють український менталітет, внутрішній зміст якого визначається основними характерологічними особливостями народу й армії.

Кожна силова структура світу має власні традиції. У кожній державі існує побудована на власних засадах система відзнак. До цієї системи входять регалії (насамперед, знамена й службові прапори), власна форма зі знаками розрізнення, система військових рангів, особливості стройових прийомів і ритуалів, система нагород. Остаточного визнання та завершеності система військових символів держави набула з підписанням у червні 2006 року Президентом України Указу «Про символіку, яка використовується у Збройних силах України». Фактично це було правовим утвердженням раніше опрацьованої військової символіки, яка до того використовувалась вже багато років [3]. Відзначимо, що початковий період, коли відбувалось становлення військової символіки, слід назвати періодом трансформування радянських військ у Збройні сили України [4].

Опрацювання військових символів залежав і є складовою частиною процесу творення державної символіки України загалом. Переважна більшість авторів базували свої доробки військової символіки на історичному символі – козацькому хресті. І не випадково такий хрест став основою розробки не тільки символіки силових відомств, а й первістком системи державних нагород [5].

У сучасній символіці Держприкордонслужби України збережені та раціонально використані позитивні елементи символіки, які існували в колишніх Прикордонних військах. Оновлені символи, їх елементи необхідно переносити в сьогодення з урахуванням сучасних вимог військового менталітету. Завдяки старим і новим традиціям на прикладах цих символів вирости покоління з високими морально-патріотичними якостями. Прикладом може бути прапор. У побуті – це шматок тканини. А на полі битви солдати помирають за свій прапор, аби не потрапив він до рук супротивника. Майбутньому офіцеру-прикордоннику необхідно замислитись, чому невеликий шматок тканини раптом стає дорожчим за десятки й сотні людських життів. Та згадати, чого коштувало у нас донедавна в умовах тоталітарного режиму підняти синьо-жовтий прапор або сьогодні, за демократії, червоний для ветеранів Великої Вітчизняної війни? І солдати, і борці за Батьківщину помирали на полі бою за інше – глибоке і чисте, що немовби приховане в тому дивовижному шматочку тканини. І те, невидиме і безтілесне, було для них священним, дорожчим за страждання, і навіть, саме життя. То є священне почуття причетності до своєї землі, до витоків, високої ідеї, розуміння справедливості. Символи – прапор, герб, гімн та інші немовби опредмечують це почуття, умовно його виявляють.

Згідно з Указом Президента України від 29.10.2003 № 1227/2003 «Про символіку Державної прикордонної служби України» Держприкордонслужба має емблему, прапор Державної прикордонної служби України, герб Адміністрації Державної прикордонної служби України, прапор Морської охорони Державної прикордонної служби України, Бойовий прапор Адміністрації Державної прикордонної служби України, штандарт Голови Державної прикордонної служби України. Емблема і прапор Державної прикордонної служби України є їх офіційними відмінними символами, а герб Адміністрації Державної прикордонної служби України – офіційним символом цього Комітету.

Для патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників важливе значення має знання ними прикордонної символіки, історії її створення та розвитку. Проведене дослідження свідчить про значні недоліки у цій роботі, оскільки з опитаних нами курсантів лише 38% першокурсників та 77% третьокурсників зуміли правильно назвати офіційні символи Держприкордонслужби України, зуміли їх правильно описати відповідно 21 та 48% респондентів. Тому необхідно систематично планувати тематичні бесіди та лекції, присвячені військовій і прикордонній символіці.

Важливими складовими української військової символіки є нагороди. Нагородна система в незалежній Україні розвивається як невід’ємна частина і важлива ознака державності. Для людини духовні цінності не менш важливі, ніж матеріальні. Найвищою нагородою нашої держави є відзнака Президента України Орден князя Ярослава Мудрого, яку засновано для нагородження громадян за видатні особисті заслуги перед українською державою в галузі державного будівництва, зміцнення міжнародного авторитету України, розвитку економіки, науки, освіти, культури, мистецтва, охорони здоров’я, за благодійну, гуманістичну і громадську діяльність. Гаслом цього ордена є «Мудрість, честь, слава». 1995 року Указом Президента України встановлено відзнаки «За мужність». Вони складаються із зірки «За мужність» і хреста «За мужність». Зіркою «За мужність» нагороджуються військовослужбовці, працівники правоохоронних органів та інші особи за особисту мужність і героїзм, виявлені під час виконання військового, службового, громадянського обов’язку, в умовах, пов’язаних з ризиком для життя; а хрестом «За мужність» нагороджуються військовослужбовці, працівники правоохоронних органів та інші особи за заслуги у

зміцненні обороноздатності й безпеки України, охороні громадського порядку, боротьбі зі злочинністю, за мужність і відвагу, виявлені під час рятування людей, матеріальних цінностей, ліквідації наслідків стихійного лиха, пожеж, катастроф, а також за інших надзвичайних обставин.

1995 року була встановлена відзнака Президента України – Орден Богдана Хмельницького I, II, III ступенів. Статут ордена передбачає нагородження громадян України за особливі заслуги у захисті державного суверенітету, територіальної цілісності, зміцненні обороноздатності та безпеки України. Також відзнаками Президента України є медаль «За бездоганну службу» I, II, III ступенів, медаль «За військову службу Україні», орден «За заслуги» I, II, III ступенів. Звання Герой України присвоюється громадянам України за здійснення визначного героїчного вчинку або визначних трудових досягнень. Герою України вручається орден «Золота зірка» за здійснення визначного героїчного вчинку або орден Держави – за визначні трудові досягнення.

Українська система символічного відображення світу належить до найдавніших і найбагатіших систем традиційної культури на планеті. Великим здобутком конституційного процесу стало те, що Конституція України визначила державні символи як атрибути своєї незалежності, на основі чого Державна прикордонна служба України отримала можливість створити свою символіку як засіб формування патріотичної свідомості військовослужбовців. Відновлення колоритного спектра українських військових символів минулого може здійснюватись крізь їх трансформацію. Механізм відродження повинен бути багатограним і складатися з розвитку та поширення військових символів. Військова символіка є складовою системи військових традицій, сила яких полягає в тому, що вони згуртовують і об'єднують людей, прищеплюють військовослужбовцям почуття патріотизму, обов'язку, відповідальності, гордості за свій народ, за свою Вітчизну.

Таким чином, військові символи відіграють важливу роль у патріотичному вихованні курсантів-прикордонників. Державна та військова символіка має значну моральну, естетичну, емоційну, світоглядну силу і є важливим чинником формування ставлення курсантів до історії свого народу, його історичного досвіду та культурної спадщини. Це дає підставу для активного застосування її у системі патріотичного виховання, пов'язуючи зі змістом тих чи інших подій, занять і заходів.

Стійким видом військових традицій, що реалізуються в умовних і символічних діях, є військові ритуали. Дослідження використання ритуалів як засобу патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників може стати предметом подальших наукових розробок.

Література:

1. Гнатенко, С. Наукове осмислення сутності громадянської молоді / С. Гнатенко // Збірник наукових праць : педагогічні науки. – Випуск XXXXVII. – Херсон, 2008. – С. 161–167.
2. Сучасний тлумачний словник української мови ; за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 1008 с.
3. Указ Президента України від 20.06.2006 № 551-2006.
4. Кохан, О. Комплексна розробка військової символіки / О. Кохан // Знак. – 1995. – № 9. – С. 15–18.
5. Комплекс військово-геральдичних знаків, емблем і прапорів // Військово-історичний альманах. – 2001. – Ч. 1.

Стаття присвячена проблемі патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників. Автори обґрунтовують важливість використання військової символіки у навчально-виховному процесі вищого військового навчального закладу, звертають увагу на її моральну, естетичну, емоційну та світоглядну силу.

Ключові слова: патріотичне виховання, майбутні офіцери-прикордонники, символи, військова символіка.

Статья посвящена проблеме патриотического воспитания будущих офицеров-пограничников. Автор обращает внимание на необходимость использования военной символики в учебно-воспитательном процессе высшего военного учебного заведения.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, будущие офицеры-пограничники, символы, военная символика.

The article is devoted the problem of patriotic education of future border officers-guards. Authors ground importance of the use of military symbolism in to educational-educate process of higher military educational establishment, pay regard to its moral, aesthetically beautiful, emotional and world view force.

Keywords: patriotic education, future border officers-guards, symbols, military symbolics.

УДК 373
ББК 74.200

О.М. Коберник
м. Умань, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Сучасна технологічна епоха загострила проблему взаємодії природи, людини й технологічного середовища. Технології виробництва не повинні перешкоджати людині й оточенню. Тому технологічний етап науково-технічного прогресу визначає пріоритети способу виробництва над результатами діяльності з урахуванням її соціальних, економічних, екологічних, психологічних, етичних та інших чинників і наслідків.

Отже, запровадження у виробництво нової техніки й технологій, становлення й розвиток ринкових відносин і нових форм господарювання, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії й інформації в інтересах людини, про загальні принципи цих перетворень вимагають підвищення рівня технологічної культури підростаючого покоління.

Шлях до високої технологічної культури лежить через ефективну технологічну освіту, що й призвело до введення у навчальні плани загальноосвітніх шкіл багатьох країн світу освітньої галузі або навчального предмета «Технологія», який обов'язково вивчається в школах Великої Британії, Франції, ФРН, США, Австралії, Ізраїлю, Нідерландів, Росії, Швеції, Болгарії, Казахстану й багатьох інших країн. Предмет включено до переліку обов'язкових предметів для всіх учнів. Наявність «Технології» в навчальному плані активно підтримується промисловістю й бізнесом цих країн, тому що цей предмет спрямований на розвиток творчих здібностей учнів і включення їх у творчу працю.

Технологічна освіта підростаючого покоління на порозі третього тисячоліття стала необхідною складовою загальної середньої освіти, необхідною умовою цілісного та гармонійного розвитку особистості школяра. Важливість її здійснення у школі відзначалася і в резолюції «Освіта для інноваційних суспільств у XXI столітті» саміту Великої вісімки, проведеного в м. Санкт-Петербурзі 16 липня 2006р., на якому зазначалося, що дана спільнота буде сприяти впровадженню високих стандартів, особливо в сфері вивчення математики, природничих наук, технічних, прикладних наук й іноземних мов на всіх рівнях освіти. У зв'язку з цим навчальні програми початкової й середньої школи повинні стимулювати більш інтенсивне вивчення математики, природничих наук і технологій, а також розвиток критичного мислення й здатності до вирішення проблем.

Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України №24 від 14 січня 2004 р., передбачає введення освітньої галузі «Технологія», основною метою якої є формування технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, набуття школярами життєво необхідних